
PART PRIMERA.
ESTUDIS

EL VALENCIÀ DE LA PLANA DINS DEL VALENCIÀ GENERAL¹

Josep Saborit Vilar

CP de FPA Josep Pasqual Tirado, Castelló de la Plana

RESUM

Este assaig sobre el valencià de la Plana pretén acostar el lector a la realitat lingüística de la comarca històrica de la Plana de Borriana-Castelló. Una bona part dels estudis sobre els parlars valencians mostren una visió hiperfragmentada de la realitat lingüística valenciana. En este treball, volem mostrar que, amb alguns matisos, el valencià és un conjunt de parlars on destaca l'homogeneïtat sobre l'heterogeneïtat dels trets fonamentals. Per una altra banda, sol ser normal que el valencià (general) i el valencià del nord (al costat del tortosí) siguen tractats com a blocs dialectals molt diferents. De fet, popularment se sol atribuir l'adjectiu *acatalanat* al valencià septentrional dels Ports i el Maestrat encara que, des del punt de vista lingüístic, seria més just dir que el tortosí és un parlar *avalencianat* o bé que forma part del conjunt dialectal valencià. Al final d'este assaig destacarem el valor del valencià general com a realitat lingüística supradialectal que unix tots els parlars valencians, reflex de la història compartida del poble valencià i la consciència de correcció lingüística que hi ha darrere d'eixa homogeneïtat dels parlars valencians.

PARAULES CLAU: *valencià, variacions lingüístiques geogràfiques.*

ABSTRACT

This study on the Valencian speech used in the Plana aims at showing readers the linguistic diversity of this historical territory located in the province of Castelló. Many studies of this kind frequently show a

---

¹ Esta ponència fon llegida el 25 d'octubre de 2015 durant la 6a Jornada de Taula de Filologia Valenciana celebrada a Betxí.

hyperfragmented reality of Valencian dialects. In this paper, we will show that, with some exceptions, Valencian can be considered a highly homogenous set of dialects. On the other hand, it is quite usual in linguistic descriptions to feature general Valencian and northern Valencian (and Tortosí) as two different set of dialects. In fact, it is popular to think northern Valencian speech shows clear Catalan features though linguistic reality in this area proves the opposite: northern Valencian and Tortosí (southern Catalan dialects) are basically like general Valencian. At the end of this study, we will emphasize the value of general Valencian as a supradialectal reality that unites all Valencian dialects, a reflection of the common history of Valencian people which has led to a shared linguistic model throughout the Valencian geography.

KEYWORDS: *Valencian, linguistic variation, geographical variation.*

1. BREU APUNT SOBRE GEOGRAFIA, HISTÒRIA I POBLACIÓ DE LA PLANA DE CASTELLÓ (O DE BORRIANA)

La *Plana de Castelló o de Borriana*² és la comarca natural que ocupa el pla costaner que s'estén des de la serra del Desert de les Palmes fins als tossals d'Almeara. Com en bona part de la costa valenciana, el paisatge de la Plana Baixa el conformen horts de tarongers, marjal prop de la mar i les serres de l'interior (la d'Espadà a l'oest i el Desert de les Palmes al nord).

Arran del decret de comarcalització de 1989, el pla de Castelló (o de Borriana) fon dividit en dos noves comarques dividides pel riu de Millars: una septentrional amb el nom de *Plana Alta* i una meridional dita *Plana Baixa*. Eixa divisió, fonamentada inicialment en els criteris del geògraf català Soler i Riber³,

² Cal recordar que abans de la divisió provincial de 1833, el nom de la Plana estava lligat també a la ciutat de Borriana, fins i tot el filòleg valencià Josep Giner emprà el terme *Plana de Borriana*. En l'època de la reconquesta, la Plana també havia estat coneguda amb el nom *Camp de Borriana*.

³ Soler i Riber, Joan (1970): *L'estructura econòmica del País Valencià*. 3i4. València. Cal apuntar que la idea de la "Plana Alta" que descriu Soler (i que inclou municipis externs a la Plana històrica) podria estar inspirada en la lectura del geògraf vilarealenc Sarthou Carreres i la seua *Geografia general del Reino de Valencia*.

va incloure dins de *Plana Alta* una sèrie de municipis que no eren part de la comarca històrica. Ens referim a les viles del Pla de Cabanes i uns altres més al nord (Serratella, Serra d'en Galceran). En este treball ens referirem sempre a la comarca històrica de la Plana descrita anteriorment.

SOBRE LA POBLACIÓ DE LA COMARCA

L'anàlisi dels primers pobladors de la Plana fet per Guinot (1999: 125-131, 143-151) destaca que en els primers temps del *Re poblament* hi havia un percentatge d'emigració catalana més significatiu que en altres territoris valencians. La proporció d'aragonesos, que al centre i al sud valencià s'acostava al 40 %, no superava el 30 % a la Plana, almenys fins al segle XVII. Posteriorment, la població de la comarca ha seguit sumant noves onades migratòries. Molt destacable és la que començà al 1609 com a conseqüència del despoblament originat per l'expulsió dels sarraïns, substituïts en bona part per famílies del Maestrat. Per una altra banda, la comarca (especialment al nord del Millars) ha rebut un flux migratori molt continuat en el temps de les comarques serranes de l'interior, no solament del Maestrat, sinó també de les viles de llengua castellanoaragonesa ubicades en les valls altes del Palància i el Millars i també del Maestrat aragonés veí⁴. També fon molt important l'arribada d'occitans (francesos que parlen diferents modalitats de la llengua d'oc) des del temps del Repoblament fins a l'inici del segle XIX.

---

⁴ Tot este grup poblacional de llengua castellanoaragonesa són els popularment anomenats *xurros*, paraula que ha patit modernament (en alguns llocs) una alteració del seu contingut semàntic original i pot referir-se ara a qualsevol emigrant castellanoparlant. Vejam Saborit Vilar, Josep (2014): "Xurros, els valencians del riu blanc" dins *Camins, terres i paraules*, II Jornada sobre els altres parlars valencians d'Én-guera. Denes. Paiporta. Pp. 359-365.

Analizarem seguidament els vint-i-tres cognoms (per orde de freqüència) més abundants de la Plana i allò que ens indiquen sobre els orígens de la població de la comarca. Assenyalem les procedències possibles d'estos llinatges⁵:

	Cat occ.	Cat ori.	Aragonés	Occità
1. Beltran	✓ ☐ (Ebre) ✓ ☐ (Llenguadoc)		✓ ☐	
2. Martí	✓ ☐ (Ebre) ?			
3. Sales	✓ ☐ (Ebre) ?			
4. Segarra	✓ ☐ (Pla Lleida)			
5. Vidal	✓ ☐ (Pirineu) ✓ ☐ (Llenguadoc)	✓ ☐		
6. Ferrer		✓ ☐		? ☐

⁵ D'esta llista havem exclòs els cognoms castellans o navarroaragonesos que existixen arreu d'Espanya: García, Martínez, Rodríguez, Ruiz, etc. Segons el que suggerix Guinot, més que castellans, eixos cognoms solen indicar un origen navarrés o aragonés quan apareixen en famílies de la repoblació medieval. Molts dels cognoms d'origen navarrés o aragonés han pres una forma valencianitzada que ha perdurat en l'actualitat: Gómez > Gomis, Gutiérrez > Goterris, López > Llopis, Pérez > Peris, Sánchez > Sanxis. Per a establir les procedències possibles d'estos cognoms havem contrastat les aportacions fetes per Guinot (1999), Martinis (2010) i diverses pàgines en línia que faciliten la cerca de cognoms a Espanya i França, com Idescat (<http://www.idescat.cat/cognoms/>), l'INE (<http://www.ine.es/apellidos/inicio.do>) i la molt valuosa (pel volum d'informació) Geopatryme (<http://www.geopatryme.com/>).

	Cat occ.	Cat ori.	Aragonés	Occità
7. Pitarch			✓ □	
8. Nebot	□	✓ □		
9. Tena			✓ □	? □
10. Monfort				✓ □
11. Miralles	✓ □ (Ebre)	✓ □		✓ □ (Llenguadoc)
12. Bellés	✓ □		?	✓ □ (Llemosí)
13. Escrig			✓ □	
14. Roig	✓ □ (Ebre)	✓ □ (C. Barberà)		
15. Querol	✓ □ (Ebre)			?
16. Fabregat	✓ □ (P. Lleida)			
17. Arnau	✓ □			✓ □ (Gascunya)
18. Peris			(Navarra?)	✓
19. Moliner		✓ □ (Rosselló)		?
20. Ballester	✓	✓		✓
21. Porcar		✓ □ (Rosselló)		✓
22. Edo		✓ □ (Rosselló)		✓ □ (Olt)
23. Blasco			✓ □	

D'esta llista, són clarament aragonesos Pitarch (de *Pitarc* o *Pitarque* al Mestrat aragonés), Tena (vall del Pirineu d'Ozca) i Escrig (de la *Baronía de Escriche*, Terol), també és aragonés el patronímic Blasco. Peris (present al sud de Navarra) pot ser occità o navarrés (com els molt abundosos Gorris i Eixea). Beltran apareix en tots els gups d'imigrants del nord.

Pel que fa al gruix de cognoms catalans, amb l'excepció de Segarra (nom d'una comarca occidental de Catalunya), és complicat assegurar-ne la procedència occidental o oriental, però hi ha una dada molt significativa: una bona part dels cognoms catalans de la Plana són coincidents amb els de la regió tortosina o ebreca (Beltran, Martí, Sales, Miralles, Roig, Querol). Açò podria indicar que molts dels repobladors catalans podrien haver habitat primerament en la vall de l'Ebre abans d'establir-se en el Regne de València. Esta vinculació dels protovalencians amb les terres de l'Ebre i la Franja reforçaria el caràcter occidental del seu llenguatge i el vincle lingüístic tan estret que encara té el valencià general amb els parlars tortosins⁶.

Com déiem adés, la importància de l'element occità encara no ha estat del tot valorada puix que molts llinatges poden ser indistintament de nissaga catalana o occitana (Bernat, Forner, Vidal), però una proporció important d'antropònims de la comarca mostren raïls occitanes molt clares⁷: Albiach (esp. Castelló), Armengt (esp. Castelló), Archelós (> Argelós, esp. Borriana), Arnal (esp. Alqueries, Nules), Barrué (Alqueries, Vila-real), Artola, Betí, Blanch (esp. Borriana), Bort, Burdeus (>Bordeus, esp. Borriana), Callergues (Vila-real), Cassany, Clausell o Clavell, Colonques (Vila-real), Gascó (tota la comarca), Creixach, Gavaldà (esp. Nules),

⁶ A banda d'açò dit, cal tindre en compte que els trets que tan sovint s'associen al català oriental, com la indistinció de /a/-/e/ i /o/-/u/ àtones, no haurien quallat plenament a la Catalunya oriental del segle XIII, que és l'època en què començà la repoblació del Regne de València. De fet, en el mallorquí actual, que és un parlar format per emigració majoritàriament oriental, encara es manté generalment la /o/ com a vocal àtona (*p[o]drà* i no *p[u]drà**) i la vocal /e/ roman en molts casos (*b[e]car* i molt poc *b[ə]car*).

⁷ No hem inclòs en la llista cognoms francesos no occitans com podria ser el cas de Devís o Poré que apareixen en zones al nord de la regió occitana.

Guiral (Borriana), Guinot (esp. Borriana, Castelló), Molés o Mulet⁸, Monfort (tota la comarca), Mundina, Pàmies, Peirats (esp. Borriana, la Vall), Pomer, Seores (>Sahores, Borriana), Vèrnia i Lavèrnia, Tolrà, Viciach (esp. Vila-real) etc.⁹ La presència d'estos cognoms occitans és particularment notable en Vila-real i Borriana on podrien sumar més d'un 40 % dels cognoms de les famílies autòctones¹⁰.

Des d'un punt de vista lingüístic és molt interessant considerar l'emigració del 1609, majoritàriament constituïda per famílies de les comarques dels Ports i el Maestrat que ocuparen (especialment) les viles i masos dels moriscs de la serra d'Espadà i altres llogarets pròxims. L'absència de trets lingüístics característicament septentrionals en la Plana Baixa pot indicar que en eixe segle encara no s'havien originat bona part de les característiques lingüístiques que hui associem a eixes comarques del nord, com la *-o* de la primera persona *jo penso*, l'emmudiment de la *-r* *parlà(r)* o la realització fricativa [ʒ] en *bajoca*¹¹.

VITALITAT DEL VALENCIÀ

D'uns 570.000 habitants a les comarques de Castelló, aproximadament 400.000 viuen a la Plana i d'estos, uns 185.000 habiten a la Plana Baixa, on aproximadament un 75 % afirma parlar valencià, dada lleugerament superior a la del sector

⁸ Nosaltres creem que no cal confondre Molés (i la seua variant *Mulet*) amb Moles, que serien dos nissagues diferents. Moles (*Molas* en ortografia orientaltitzada), deu ser un cognom català, mentres que els Molés, molt abundosos al departament d'Òlt o Lot, són occitans com suggerix la forma francitzada local *Moulès*.

⁹ Mireu Saborit Vilar, Josep (2016): *L'empremta occitana en els llinatges de la Plana de Borriana* i Martinis i Mafé, Joan Carles (2010): *València, tèrra d'oc*.

¹⁰ Encara que siga tan complicat assegurar-ho, resulta cridaner que les dos poblacions que reberen una població més significativa d'Occitània tinguen una realització més posterior de *-a* final, amb la resultant harmonia vocàlica que recorda tant la fonètica de la llengua d'oc: cova ['kɔvɔ], posta ['pɔstɔ]

¹¹ No obstant això, sí que pareixen d'influència septentrional l'emmudiment de la *-r* dels infinitius acompanyada dels enclítics (*parlà-te per parlar-te*) i l'emmudiment de les plosives /t/ i /p/ en mots com *molt* i *llamp* que es produïxen en bona part de la comarca.

nord de la comarca¹². Si tenim en compte el conjunt del territori valencià, la Plana de Castelló-Borriana és una de les regions amb més parlants de valencià¹³.

Com en altres comarques, la vitalitat del valencià ha disminuït objectivament des de mitjan segle XX. Les causes són diverses, però en destacarem les següents: el mediescolaren castellà i la seua influència en els costums lingüístics dels valencians¹⁴, l'emigració castellana del sud-est d'Espanya (que arriba al 40 % de la població dels nuclis importants: Castelló, Onda, la Vall, Vila-real) i els matrimonis mixts (especialment quan la persona no valenciana és la mare).

Fins als anys 50 la majoria dels castellans emigrats solia integrar-se dins la comunitat valencianoparlant perquè el seu nombre era estadísticament molt inferior al de la població valenciana. Posteriorment, l'emigració castellana ha crescut de manera exponencial. Arran del gran èxode rural espanyol dels 50, començaren a sorgir noves zones urbanes formades quasi exclusivament per emigrants del medi rural del centre i sud d'Espanya, especialment a la Vall d'Uixó, Onda i Castelló. Estos nous espais que descrivim han afavorit el sorgiment

---

¹² Si tenim en compte, únicament, els municipis de la Plana històrica (deixem fora el Pla de Cabanes), els parlars de la Plana Baixa tenen una xifra de valencianoparlants sensiblement superior a l'àrea de Castelló, on els qui parlen valencià no superen el 60 % (i açò sense tindre en compte l'ús real del valencià a Castelló, que deu ser menor del que reporten les estadístiques del padró de 2007). Estes dades tenen implicacions lingüístiques; la ciutat de Castelló ja no és un centre d'expansió d'innovacions lingüístiques, puix que el major nombre de valencianoparlants es concentra a les viles del sud: Almassora, Vila-real, Borriana, Nules i la Vall d'Uixó. Açò explicaria la tendència (encara molt incipient) del jovent de Castelló a emprar el model de conjugació valencià general *ell pensa, parlava, parlaria* (pels tradicionals en *-e: ell pense, parlave*), fins i tot no és gens estrany sentir els subjuntius *vullgau* i *vingau*, allà on les formes analògiques *vullgueu* i *vingueu* havien arrelat plenament al segle XX.

¹³ Actualment, afirmen poder parlar el valencià el 60 % dels habitants de la Comunitat Valenciana.

¹⁴ És un fet evident que l'escola pública ha influït els costums lingüístics de moltes famílies valencianes. Durant molts decennis, particularment durant el franquisme, el sistema escolar era clarament hostil cap als valencianoparlants, que es veïen obligats a canviar de llengua en les aules i en els mitjans acadèmics en general. Durant el franquisme (i principis dels 80) foren moltes les famílies que decidiren interrompre la transmissió del valencià com a forma defugir l'estigma social, com l'origen rural o humil. Recordem que fins a finals dels 70, el castellà era generalment l'única llengua considerada culta i digna.

d'una nova societat castellanoparlant que mostra una certa distància cultural i identitària respecte al seu entorn; uns fets que han augmentat o afavorit la presència social del castellà a la comarca¹⁵.

Tot i les circumstàncies descrites, seria poc acurat fer una imatge catastrofista de la fidelitat lingüística de la nostra regió del nord. El valencià és una llengua del carrer a la Plana. Fins i tot en els nuclis grans com Castelló, l'idioma valencià té una presència social que no pot ser considerada residual o anecdòtica. De fet, no existix una classe benestant autòctona monolingüe en castellà tan nombrosa com la de les altres capitals valencianes, ni tampoc hi ha una estratificació social que reflectisca usos lingüístics diferents. L'exemple més clar del que diem (tot i no ser l'únic cas) és Vila-real, amb una població d'origen castellà molt nombrosa, però on el valencià és una llengua de prestigi i absolutament predominant en el tracte accidental, en les relacions familiars i en les manifestacions espontànies de la població adulta o jove.

La fidelitat al valencià de la majoria dels docents en escoles i instituts de la comarca és un altre fet formidable que ha augmentat significativament l'autoestima pel valencià i el sentiment d'utilitat social del nostre idioma.

---

¹⁵ Volem matisar que fem una abstracció d'una situació sociolingüística molt complexa i que admet molts matisos. En qualsevol lloc del món, els nuclis de població receptors d'una emigració al·lòglota molt concentrada en determinats barris mostren una resistència major a l'integració dins la societat receptora. Per una altra banda, és un fet que la divisió provincial pot fer disminuir el sentiment de valencianitat de les persones nascudes fora de la província de València, que fàcilment afirmen ser *castellonencs* o *alacantins* únicament. Entre les persones amb pares no valencians (i que no parlen valencià) se sol accentuar una visió identitària lligada estrictament a les províncies de Castelló o Alacant, cosa que no passa a la província de València, on totes les persones (independentment de la llengua que parlen) s'identifiquen com a valencians.

Tortosí del nord del Maestrat

- Dona ['dɔnɛ]
- Buit [búit]
- Banyar-se
- Matinada/matinà
- Frescos / frescs
- Lo xiquet
- Callés
- Jo sento
- Ell canta
- Aquí
- Sorti(r)
- Això
- Ma germana, mos pares

Valencià septentrional

- ['dɔna]
  - [búit] / [bwít]
  - Banyà-se/banyar-se
  - Matinà/matinada
  - Frescs
  - El / lo xiquet (Baix Maestrat)
  - Callara (Alcalà: callàs)
  - Jo senc / sento (Benicarló)
  - Ell cante
  - Ací (i també en contrast amb *aquí*: Benic.)
  - Eixi(r)
  - Açò i això
  - La meua germana, els meus pares
- QUADRE 1

Diferències principals entre el valencià general i el valencià del nord

Valencià de la Plana Baixa / valencià general

1. Jo pense
2. Ell tinga
3. Parlara
4. Digam, digau
5. Els pares
6. Vegà(da)
7. Llavar
8. Roja [rɔdʒa]
9. Cuit ['kwit]

Valencià septentrional / tortosí

1. Jo penso
2. Ell tingue
3. Parlés / parlàs / parlara
4. Diguem, digueu
5. Los pares / els pares
6. Vegada / vegà(da)
7. Llavà(r)
8. Roja ['rɔjʒa] o ['rɔʒa]
9. Cuit ['kujt] o ['kwit]

QUADRE II

Valencià septentrional / tortosí	Castellonenc (Plana Alta - L'Alcalatén)	Plana Baixa
<ul style="list-style-type: none"> • Rentà • Caixa / caissa • Fetge ['fe(j)ʒe] • 16 ['sedze / 'seɖze] • Vi ['bi] ([vi] Canet) • Estén [as'ten] / [es-] • Dona ['dɔna] • Llaurado(r) • Nou ['now] • an ella/ad ella • Fent-ho ['feno] • Jo penso • que ell tingue • Digueu • Vam ana(r) • Avui [aβúi/bwí/a'βwí] • Jo hai cantat • Lo gat / el gat • Detràs • Vellea • La tarde / vesprà(da) • Xicotinyo 	<ul style="list-style-type: none"> • Rentar / rentà • Caissa • ['feɖze] • ['seɖze] • ['bi] ['vi] • [es'ten] • ['dɔna] • Llauraor • ['now] • ad ella • ['feno] • Jo pense • que ell tingue • Digueu • Vam anar • Hui [wí/awi/a'βwí] • Jo ha cantat • El gat • Detràs • Vellea / vellea • La vesprà(da) • Xicotinyo 	<ul style="list-style-type: none"> • Rentar • Caixa (jóvens <i>caissa</i>) • ['feɖze] • ['sedze] ['sedzre] • ['vi] (jóvens ['bi]) • [as'ten] • ['dɔnɔ]/['dɔna] • Llauraor • [now] • ad ella • ['fento] [feno] • Jo pense • que ell tinga • Digau /digueu • Vàrem/vam anar • Hui [wí] • Jo ha cantat • El gat • Darrere • Vellea • La vesprà(da) • Xicotiu • QUADRE IV

Valencià septentrional	Castellonenc (Valencià de la Plana)
<ul style="list-style-type: none"> •Fetge ['fe(j)ʒe] •Rentà •Vi [bi] •Llauradó •Hai cantat •Jo penso •An ell / ad ell •Avui [a'βwí] 	<ul style="list-style-type: none"> •Fetge ['fedʒe] •Rentar •[vi] o [bi] •Llauraor •Ha cantat •Jo pense •Ad ell •Hui [wí] •QUADRE V

2. EL PARLAR DE LA PLANA DINS DEL CONJUNT LINGÜÍSTIC VALENCIÀ

Les primeres divisions dialectals del valencià inclouen el valencià de la Plana dins del valencià septentrional. Beltran (1995: 347-392), Colomina (1999: 87-89), Gimeno (1986: 619-632) i Saborit (1998, 2009) separen dos subdialectes: el valencià septentrional, molt afí al tortosí, i el valencià castellanenc o de la Plana, més acostat al valencià general.

Podem afirmar que el valencià de la Plana, especialment al sud de Castelló, ha evolucionat al costat del centre valencià i ha mantingut una certa distància amb les evolucions característiques del valencià dels Ports i el Maestrat, més permeables a la influència de Tortosa i del català nord-occidental en general (analitzeu els quadres 1, 2, 4 i 5).

2.1. DESCRIPCIÓ LINGÜÍSTICA DEL VALENCIÀ DE LA PLANA

2.1.1. Fonologia

El vocalisme

El valencià de la Plana pot dividir-se en dos zones: les viles de la Plana Baixa (i Almassora) i els municipis al nord del Millars (Castelló i rodalia). Com comprovarem seguidament, la zona meridional (la Plana Baixa) és com el valencià general mentres que la zona situada al nord del Millars té algunes característiques particulars:

D'Almassora cap al sud, la /e/ inicial tancada per /m, n, s/ es pronuncia [a]: *embut* > *ambut*, *entendre* > *antendre*, *escola* > *ascola*, també *eix-* com en *eixam* > *aixam*. Al nord d'Almassora (Castelló, Pla de Cabanes), se sol mantindre [e] en eixos contextos. En la zona que fa [a] *scola* (escola), la pronúncia [a] recula entre alguns parlants jòvens, molt possiblement per la influència de l'ortografisme i la coincidència fonètica-etimològica amb el castellà.

La vocal oberta tònica /ɔ/ harmonitza la /a/ final en la part central de la comarca, a Almassora, les Alqueries, Borriana i en molts parlants de Vila-real: *pil*[ɔ]*t*[ɔ], *vidri*[ɔ]*l*[ɔ] (*pilota*, *vidriola*). L'harmonia vocàlica, que a la Plana només es produïx amb /ɔ/ tònica, pot considerar-se a hores d'ara un dels trets més típicament associats a la fonètica valenciana general, puix que apareix en bona part del territori: en diversos pobles de l'Horta de València (al nord del Carraixet), al Camp de Túria (Bétera) i, molt generalment, en totes les viles al sud del Xúquer (valencià nord-meridional) fins a l'extrem sud (valencià sud-meridional o alacantí).

La Plana i les comarques veïnes del nord (Alcalatén, Pla de Cabanes) i del sud (Morvedre) mostren una innovació peculiar, el tancament de /ɔ/

en el diftong <ou>. Per esta regla, paraules com *nou*, *ou*, *prou* i *sou* (salari) s'articulen [o], ex: *d'òus*, *ne tinc pròu*. Este fenomen és únic dins el domini lingüístic i pot ser fruit de la necessitat de discriminar clarament els diftong /aw/ enfront de /ɔw/; distinció que resulta acústicament molt estreta en altres parlars valencians. Atés que /ɔw/ té pocs casos de contrast amb /ow/, el parlar d'eixes comarques hauria neutralitzat l'oposició /ɔ/-/o/ en eixe context. La innovació augmenta el rol fonològic del contrast /ow/-/aw/; una oposició molt més productiva fonològicament que la de /ɔw/ - /aw/¹⁶.

També són particulars de la Plana (en quasi tots els municipis) l'ús de la vocal velar oberta /ɔ/ en *prompte* i també en *cort*¹⁷, *contra*, *front* i (de manera predominant) en els subjuntius *cobra*, *coga* i *sobra* dels verbs *cobrar*, *coure* i *sobrar*.

La <e> és sol ser tacada en els sufixos *-eca* (*beca*, *Sueca*) i *-esta* (*molesta* i *protesta*) però en els noms *Josep*, *Llorenç* i *Vicent* hi ha /ɛ/ com en bona part del valencià.

El consonantisme

El consonantisme de la Plana mostra una gran varietat de solucions locals i, especialment, generacionals que també s'observen en altres comarques.

En línies generals, amb l'excepció de Castelló, Almenara, Betxí, Onda (i rodalia), els parlants ancians de la comarca mantenen un inventari consonàntic idèntic al valencià general tradicional que inclou les oposicions de /b/ i /v/ (*bella* / *vella*) i el de les sibilants sonores /z/ i /dʒ/ enfront de les sordes /s/ i /tʃ/.

¹⁶ A més, el pas de òu a óu evita l'absorció de *òu* per *au* (ou=au); un fenomen gens infreqüent en punts dispersos del valencià.

¹⁷ En el mot *cort*, pareix que la majoria de parlars valencians ja ha consolidat el canvi d'una vocal etimològica tancada per una oberta, mas que siga generacionalment: *còrt* > *còrt*. El canvi deu estar connectat amb processos d'analogia amb altres mots d'estructura semblant com *hort*, *nord*, *port* i *sort*.

Convergència dels fonemes /j/ i /s/

Tal com s'observa a l'Alcalatén i Pla de Cabanes, el contrast de /j/ i /s/ (*lluix* i *Lluís*) és molt dèbil o no existix a Castelló (però sí entre els ancians del Grau), tampoc generalment en la Vilavella i Vila-real. La indistinció d'eixos fonemes ha avançat molt entre els menors de 60 anys a Almassora, Borriana, Onda i s'estén ràpidament entre els jòvens de tota la comarca. Per a les persones que mostren la innovació, *peix* és rima perfecta de *lleis* i *lluix* sona igual que *Lluís*.

Palatalització de *-ts* i *tz*

Predomina en tota la comarca la realització palatalitzada dels plurals en *-ts*, innovació que ha guanyat molt de terreny en el valencià general actual: *tots els gats* sona quasi com *totg es gatx*. Dit això, hi han parlants (especialment a la Plana Baixa) que articulen palatalitzada la *-ts*, però sense confusió amb *-ig* o *-tx* i així poden distingir entre *passeig* i *passets*, *lig* i *llits*. El fonema /dz/ en *dotze*, *tretze* i *setze* se sol mantindre alveolar a la Plana Baixa (amb excepcions de tipus generacional). Especialment entre els ancians, és ben freqüent una realització amb ròtica [dzʀ] ben peculiar: *dotzre*, *tretzre* i *setzre*. De Castelló cap al nord (generacionalment més al sud), és prou general la realització palatal de /dz/ > [dʒ] que fa sonar igual *setze* i *setge*.

Les sibilants sonores

Pel que fa a les sibilants, observem el panorama següent:

- Pel que fa a la realització de /dʒ/, en la Plana històrica no hi ha la desafricació intervocàlica /dʒ/ > [ʒ] característica de les comarques veïnes del nord: *la gent* [la 'ʒen].

- L'ensordiment de les dos sibilants /z/ i /dʒ/ és general a Almenara i la Llosa i ja predomina entre els menors de 70 anys a Xilxes.
- A Betxí i Onda (i les viles pròximes del riu Sonella) s'ensordix /dʒ/, però s'hi manté la /z/ alveolar sonora de *casa*, *dotze* i *els arbres*. Entre els més jòvens, especialment en Onda, no és estrany l'ensordiment de totes les sibilants, inclosa l'alveolar /z/.
- Les sibilants sonores es mantenen en la resta de viles amb casos puntuals d'ensordiment entre alguns jòvens de Borriana, el Grau de Castelló o la Vall, especialment entre les dones i amb més incidència en el cas de l'africada /dʒ/ > [tʃ].

Vitalitat de /v/ i avanç del betacisme

A principis del XX el fonema labiodental /v/ era d'ús general en quasi tota la Plana amb l'excepció d'Onda i la rodalia interior. Actualment la fusió de /v/ i /b/ està molt consolidada en Castelló i Betxí i predomina entre els menors de 50 anys de tota la comarca. No obstant això, hi han encara parlants menors de 40 que oposen eixos fonemes en quasi tots els pobles, molt especialment a la Vall d'Uixó i la Vilavella (en este poble encara no ha penetrat el betacisme).

Articulació de la *-r*

Tradicionalment, la Plana ha articulat la *-r* final etimològica, com el valencià general, però quan la *-r* dels infinitius s'aglutina amb un pronom feble (tots excepte *ho*) allò més normal és l'emudiment: *esperà(r)-te*, *di(r)-te*, *fe(r)-lo*. Eixe fenomen podria ser paral·lel a l'elisió de *-s* de l'imperatiu de segona persona en contextos semblants: *fe(s)-te el sopar*, *di(s)-me què vols*, *du(s)-los la xiqueta*. La vitalitat d'eixe emudiment de *-r* depén dels pobles, de la generació i de la conjugació

verbal: no hi ha cap emmudiment de *-r* en Onda i la seua rodalia interior; entre els més ancians de les Alqueries i Nules hi han parlants que tampoc solen presentar l'emudiment; en els verbs de la segona conjugació com *haver*, *poder*, *saber*, sol mantindre's la *-r*, especialment a la Plana Baixa.

Articulació de *-mp*, *-nt* i *-lt*

Pel que fa als aplecs finals */-mp/*, */-nt/*, */-lt/*, en el valencià de la Plana s'emudixen */p, t/* amb l'excepció de la zona meridional (Artana, la Vall, Moncofa, la Llosa, Fondegulla, Xiles i Almenara): *cam(p)*, *san(t)*, *mol(t)*. La reducció d'eixos grups fònics no deu ser molt antiga i és freqüent per tot arreu el manteniment de */t/* en *quint* (cinqué), *tint* i *alt*. Sovint, al sud de Castelló, hi ha manteniment de la plosiva en paraules com *cent*, *punt* i *vint* quan segueix vocal: *cent hòmens*, *punt u*, *vint a(r)bres*. A més, en Borriana i Nules, es manté la *-t* dels gerundis seguits del pronom *-ho*: *fent-ho*, *pensant-ho*; entre els ancians d'Almassora la *-t* es manté sonoritzada: *fend-ho*, *pensand-ho*.

Extensió de la pronúncia ieista de */ɰ/*

En línies generals, l'avanç del ieisme */ɰ/ > [j]* (allà *> aià*) té menor incidència en la Plana que en el centre i en el sud del territori valencià. No obstant això, dos pobles són capdavanters en el canvi: Onda i la Vall, on els parlants menors de 40 anys solen ser tots ieistes. En la resta dels pobles la frontera d'edat del ieisme és difícil de concretar, perquè el fenomen no s'ha imposat del tot. A pesar que el ieisme puga ser predominant entre els menors de 30 anys, encara hi han jòvens distingidors per totes bandes, especialment quan els dos pares també ho són. Cal destacar, segons les nostres investigacions, que Vila-real té un nombre menor de ieistes jòvens i que la innovació no ha penetrat gens entre els infants

de la Vilavella. En un poble i l'altre, com entre la majoria dels distingidors de la Plana, el fonema /s/ es percep molt tens en totes les posicions. Esta major tensió del fonema afavorix la reacció correctiva dels parlants davant el ieisme.

Castellonenc nord (Plana Alta - l'Alcalatén)	Castellonenc sud (Plana Baixa i Almassora)
<ul style="list-style-type: none"> • Rentar (Cs, Ben, Orp) / rentà (Alcalatén, Pla de Cabanes) • Vi [bi] ([vi], esp. Borriol, Moró, Pobla Tornesa) <ul style="list-style-type: none"> • Estén [es'ten] • Caissa (caixa) • Setge / setgre (Borriol) • Dona ['dɔna] • Ell cante, cantare, cantarie, cantave <ul style="list-style-type: none"> • Digueu • Vam ana(r) • Porta'l 	<ul style="list-style-type: none"> • Rentar • [vi] ([bi] esp. jóvens) • [as'ten] • Caixa (jóvens <i>caissa</i>) • Setze / setzre • ['dɔnɔ] (Alm, Bor, Alq, Vi) / ['dɔna] <small>(resta)</small> • Canta, cantara, cantaria, cantava • Digau (o <i>digueu</i>: Onda, Vila-real). • Vàrem / vam anar / anàrem (Alra, Xilxes) • Porta-lo / porta'l • QUADRE VI

2.1.2. Morfosintaxi

Gènere i nombre

En la llengua tradicional, es mantenen els plurals en *-ns* en *hòmens, jóvens* o *nàvens* i els plurals *-scs* i *-sts* sense reforç vocàlic, com en *disgusts* i *frescs*. La llengua vehiculada als mitjans acadèmics i la col·laboració de les estructures fòniques del castellà afavorixen ara els plurals dels tipus *homes* i, molt especialment, el de *frescos* i *impostos*, però este fet no pareix una tendència general, sinó més aïna estilística i que penetra molt poc en el llenguatge quotidià.

L'article

Els parlants de més edat solen conservar *lo* darrere de *tot* en casos com *tot lo món, tot lo dia, tot lo matí*, fins i tot, *tot lo rato*. L'article masculí plural *els* se sol articular *es* i *els* apareix bé en un estil de parla acurat o, especialment, davant de mot que comença per vocal: *es xiquets i es senyors són a la drete de la taula, allí a on estan els armaris*. L'article dit *salat* s'ha mantingut fossilitzat, com en valencià general, en el mot *sendemà* (> *s'endemà*, l'endemà). Amb el mot *dia*, és característic l'article plural femení: *les dies, unes dies*.

Demostratius i possessius

Són els del valencià general: *este, eixe, aquell, açò, això, allò* i *ací, ahí, allí* i *allà*. El contrast de *allí* i *allà* és feble en la majoria de parlants; els jóvens solen gastar més *allí* i molt poc *allà* (que no siga en el context *cap allà*), mentres que entre els ancians mostra més vitalitat.

Contràriament al valencià central i septentrional/tortosí, hui quasi no s'usen els possessius clàssics amb els mots *germà*, *germana*, *cosí* o *cosina*: *ma cosina*, *mon germà* (val. septentrional/tortosí i central) i solen ser generals *la meua cosina*, *el meu germà*.

Quantitatius

Molt, *quant* i *tant* s'usen al costat de la preposició *de* davant d'un substantiu masculí singular: *molt de pa*, *quant de formatge*, *tant de vi*. *Cap* (que no ve acompanyat de la preposició *de*) alterna amb *ningún*, però el primer manté molta vitalitat quan no és referit a persones: *quina sort ham tingut*, *cap taronger s'ha contagiad de tristesa*.

Pronoms tòpics

En la Plana trobem les mateixes variants existents en valencià: la primera persona *jo*, amb la pronúncia clàssica *io*, amb vocal oberta *iò* (Vila-real, Vilavella, ancians d'Onda) o tancada *ió* (resta de pobles); *nosaltres* i *vosaltres* coneixen les variants molt generals del valencià popular *mosatros* i *vosatros* que alternen amb les reduccions *moatros*, *voatros* i, més reduïdament, *matros* i *vatros* (Betxí). L'antic *vós* reverencial ja no existix, però encara s'usa de manera fixa en les salutacions: *¿Com estàs?* – *Bé, ¿i vós?*.

Vosté, d'acord amb la tendència moderna del castellà, ha perdut molt de terreny en les darreres tres generacions. Fins a mitjan segle XIX era normal que els fills parlaren de *vosté* als pares i als parents adults, però actualment el pronom *tu* s'ha instal·lat completament dins les relacions familiars, també per a parlar amb desconeguts quan tenen la mateixa edat que l'interlocutor.

Els pronoms febles

Els pronoms àtons mantenen la forma plena davant del verb que comença per consonant: *me, te, se, ne, mos* (>nos), *vos*, ex: *me trobe bé, se coneixen, ne tinc a muntó*, etc. En un ritme de parla lligat s'ouen també formes reduïdes (asil·làbiques) de *me, te, se* i *ne* darrere de monosíl·labs com *que, no, i, si*, ex: *¿què-m fique per a eixir?, això no-s pot fer, no sé si-n tens* i, més rarament, *¿i-t penses quedar?* (esp. ancians de la Vall). Darrere del verb, la reducció del pronom és categòrica en el cas de *me, te, se* i *ne*: *portà'm a casa, posà't la jaqueta, agarre's les bledes, guarda'n per a sopar*. Entre els menors de 60 anys de la Vall i Moncofà és freqüent la no reducció del pronom en posició enclítica: *assenta-te, fique-se l'abric, ajuda-me i lleva-me el davantal*. En el cas de *-lo* i *-los*, en tota la Plana Baixa alternen les formes plenes i reduïdes en eixe context, com sol passar més al sud: *emporta-te-los* o *emporta-te'ls*.

Es mantenen els pronoms *mos* i *vos* reflexius com en valencià septentrional i sud-meridional: *mos gitarem mosatros primer i en acabant vos gitareu vosatros* enfront del valencià central/interior meridional *se/es gitarem, se/es gitareu*. No obstant això, el *vos* reflexiu alterna amb *se* entre els parlants d'Almenara, la Llosa, Xilxes, Betxí i la Vall. En Onda, Ribesalbes (més al nord) la reducció dels reflexius *mos/vos* a *se* (*se renteu, se rentem*) és universal.

Reflexos del sufix –ITIA: noblea/noblesa

Bona part del valencià general tradicional conserva el resultat literari *-ea* com a evolució normal de –ITIA: *franquea, malea, naturalea, noblea, perea, pobrea, riquea, vellea* i semblants. En la comarca de la Plana, la conservació de *-ea* varia generacionalment: en les persones que ara tenen més de seixanta anys, especialment al sud del Millars, solem trobar *-ea*, però per davall d'eixa edat ha penetrat

amb força la solució cultista *-esa*. En el cas de *malea*, *perea* i *vellea* la variant tradicional es conserva en totes les generacions.

Alguns autors han connectat l'extensió del resultat *-esa* al paral·lelisme morfològic amb el castellà *-eza*¹⁸; uns altres suggereixen que l'una i l'altra solució són tradicionals. De fet, Colón documenta llargament *-esa* al nord del valencià.

A favor de la tesi d'un *-esa* antic i tradicional trobem el fet que a Castelló de la Plana hi ha *-esa* en *vellesa* (*vellea*), que no té reflex en castellà. El mateix passa amb *malesa* (cosa mal feta), paraula inexistent en castellà i que els de la Plana contrasten amb *malea* (herba).

Per una altra banda, la possible influència del castellà en el canvi generacional explicaria per què *perea* es manté en totes les generacions. Dels mots que acaben en *-ea*, *perea* és el més usat en el llenguatge quotidià (això hi reforça la forma tradicional), però en mots que es perceben més cultes, com *noblea* o *riquea*, s'imposa la innovació cultista més afí al castellà.

Nosaltres creem que les dos hipòtesis enunciades ací són vàlides: que *-esa* siga un tret més tradicional en el nord del valencià i que la coincidència morfològica amb el castellà, l'aragonés i l'occità n'haja reforçat l'extensió actual.

Pel que fa a la possible influència del valencià normatiu, cal dir que el canvi de *pobrea* a *pobresa* s'ha produït en persones nascudes als anys 40 i 50 que no han estudiat mai el valencià.

Ús de *quan* acompanyat de temps futur

Entre els parlants tradicionals és vigent l'ús de *quan* seguit d'un verb en temps futur: *quan arribaré a casa la cridaré*. El temps futur en estes oracions

¹⁸ Vejam López, Voro (2004): *El parlar de l'Horta de València dins del dialecte apichat*. RACV.

indica una consecució lògica de les accions que s'oposa al subjuntiu *quan aplegue la cridaré*, que assenyala incertesa; el parlant no sap quan podrà realitzar l'acció que li permetrà fer l'altra. Este tret tan genuí de la nostra sintaxi pareix més vigent a la banda nord de la comarca (Almassora i més amunt), encara que no siga infreqüent en la resta.

Ús de les preposicions *a* i *en*

Com en valencià general, la preposició *en* predomina en els sintagmes preposicionals de lloc: *viu en Nules, me l'he deixat en casa*. No obstant això, en parlants d'Almassora, com també en les comarques veïnes del nord, és ben usual la preposició *a* davant els topònims (*treballa a Moró*). A la resta de la comarca, sol predominar *a* quan hi ha un article davant del nucli nominal: *a la cuina hi ha més sucre, estan jugant al pati, el tinc al cotxe*.

Concordança del participi: *la sabata, no l'ha vista*

Un dels trets genuïns que empen amb fluïdesa la major part dels parlants és la concordança del participi femení, normalment quan el complement directe queda anteposat o elíptic: (*a ta mare*), *l'havem vista*; (*les ulleres*), *crec que te les has deixades damunt la taula*.

Coincidint amb allò que afirmen uns altres autors, la concordança és més sòlida en el femení singular (*l'havem vista*) que en el plural (*te les has deixades*), que es realitza de manera regular (especialment entre ancians i adults), però no tan sistemàticament com la del singular.

Les enquestes solen demostrar que els jòvens tenen una certa tendència a abandonar les concordances, particularment la del plural. Entre els parlants que presenten la fallida de la concordança se sol observar un major acostament al

castellà en altres trets genuïns (com la fonètica), però també havem trobat parlants cultes (almenys per la formació acadèmica, fins i tot professorat jove de valencià), que la no realitzen gens.

Usos dels verbs *ser* i *estar*

Amb una forta regressió generacional, entre alguns ancians perviuen usos clàssics del verb *ser* com *Ton pare és a l'hort*; *Som a missa*; *L'oficina és al final del carrer*; *Assenteu-vos en la taula*; *vosatros sou ací i la mamà és allà*.

Morfologia verbal

En línies generals, el valencià de la mitat meridional de la Plana (des d'Almassora) manté una morfologia verbal idèntica al valencià general. De Castelló per amunt, però, trobem trets d'influència septentrional. Fem ara un resum de les característiques principals del model morfològic de la comarca:

- Hi ha *-e* i no *-a* en situada al nord d'Almassora: Castelló, Benicàssim i Orpesa (com al Pla de Cabanes i l'Alcalatén), però en la zona sud de Castelló es manté la morfologia valenciana general amb *-a*. Al sud d'Almassora: *jo / ell faça, crega, arribara, menjava*; al nord d'Almassora: *face, cregue, arribare, menja(v)e*.
- En tota la comarca la *-a* final àtona dels imperatius de la segona i tercera conjugació (*faça, diga*) canvia a *-e* en els verbs quan s'aglutina una forma asil·làbica dels pronoms: *face'm el favor, digue'm el seu nom, cregue's lo que vullga* per *façam, digam, crega's*.
- La mitat sud de la comarca manté els imperatius i els subjuntius literaris *-am* i *-au* en les conjugacions II i III: *digau lo que vullgau*. Al nord del

Millars, com també en Vila-real i àrea d'Onda, hi ha *digueu lo que vullgeu*, però entre molts jòvens s'observa la reintroducció de *digau*, *vullgau*, molt especialment a Castelló i possiblement per influència del model valencià general tradicional de més al sud.

- Els verb *saber* té la forma analògica *sapiera* (construïda a partir de *sàpia*) en l'imperfet de subjuntiu, però a la Vall i més al sud també se sent *sabera*. Al contrari del valencià del nord, no és freqüent la velarització del verb *saber* en present de subjuntiu (*sàpiga*) i sol predominar *sàpia*.
- Com al valencià del nord, el verb *morir* fa el present amb el model *morc* i el subjuntiu *morga*, però de Nules cap al sud ja se senten les formes valencianes generals *muic* i *muiga*.
- Els verbs *vore* i *haver* tenen formes velaritzades en el subjuntiu: *veigca*, *haigga*, però eixes velaritzacions perden terreny davant de les formes etimològiques *veja*, *haja*. En alguns parlants tradicionals el verb *haver* té formes analògiques en l'imperfet d'indicatiu *hava* (havia) i del subjuntiu *havera* (haguera). El sector de nord de la Plana mostra més tendència a les analogies, possiblement per influència septentrional: *haiggue*, *veiggue* / *haixque* / *veixque* / *hasque* / *vesque*.
- En els imperfets dels verbs *caure*, *creure*, *traure* i *vore* perdura el model clàssic *caïa*, *creïa*, *traïa* i *veïa*, però en el cas de *vore* conviuen les formes en *-ia* amb les formes amb desplaçament actual *vea*, *vees*, *véem*, que usen més els ancians que no els jòvens.
- El verb *fer* té sempre el present de subjuntiu analògic *faig* (per *faç*) per a la primera persona, però entre els parlants tradicionals encara són vigents *faça* i *faces*, ràpidament canviades a *faja* i *fages* entre els adults i, especialment, entre els jòvens.
- Els verbs *creure* i *vore* mantenen generalment les formes hiàtiques clàssiques del present d'indicatiu *creem*, *creeu*, *veeu*, *veent* enfront de les solucions innovadores de més al sud: *cregueu*, *vegeu*, etc.

- Són absolutament desconeguts els gerundis velaritzats del centre valencià: *bevent, corrent* i no *beguent* i *correguent*.
- El parlar de la Plana (amb l'excepció d'Almenara i parcialment de la Llosa i Xilxes) no coneix actualment el pretèrit perfet sintètic que fa *entrí, entreres, entrà, entràrem, entràreu, entraren*. Les formes del perfet analític es construeixen amb *vaig, vas* (molt poc *vares*), *va, vàrem/vam, vàreu/vau, varen/van*. Les variants en *-re-* *vàrem, vàreu, varen* (o amb el-lisió de *-r* *vàem, vàeu...*) són més típiques entre els parlants ancians de la Plana Baixa i les escurçades (*vam, vau, van*) dels jòvens i dels parlants de la zona septentrional. El verb *deure* (en oracions que indiquen possibilitat) coneix les formes del pretèrit *degue, degues, déguem, dégueu, deguen* en la Plana Baixa: *degue* (deguí) *deixar-me les claus en ta casa*. Al sector nord de la comarca (i a vegades al sud: Vila-real) trobem *deguere* (i *deguera*), *degueres, deguérem, deguéreu, degueren*.

Adverbis i locucions adverbials

A continuació teniu un petit llistat d'adverbis i sintagmes adverbials significatius en l'ús comarcal, per bé que no siguen totalment desconeguts fora de la comarca:

Abans i *adés*: en el parlar de la Plana, com en el valencià general tradicional, no és desconegut entre els més ancians l'adverbi *abans* amb el significat de *fa molts/uns quants anys*. *Adés* vol dir *fa poc de temps* o *fa un moment*, però a diferència d'altres comarques, *adés* pot usar-se per a referir-nos a un moment anterior dins el mateix dia, encara que hagen passat unes quantes hores, amb la qual cosa *adés* se solapa amb l'ús que altres parlars fan de *antes*.

Uns altres adverbis o locucions adverbials són els següents:

A les hores d'ara: forma tradicional de dir *en el moment present, hui en dia*, etc.

A boqueta nit / *a poqueta nit*: vol dir *en caure la nit*.

A vegades / a voltes: en la comarca predomina *vegada*, però *volta* encara té una certa vigència, especialment en l'expressió *altra volta* (novament). Altres sinònims de *vegada* són *camí* i *viatge*: *Un camí acabarem, anirem a casa de ta tia*.

A les gargallotes (esp. Alqueries, Borriana): *al be*.

A muntó: vol dir el mateix que *molt (de)*, això està *a muntó bé*, *té a muntó diners*. Altres locucions amb el mateix significat són *la gana de* i *a saber de* (esp. Almassora): *en la plaça hi havia la gana / a saber de gent*.

Assovint: *assovint la veig camí de sa casa a poqueta nit*.

En acabant i en després: les dos formes conviuen amb el significat de *posteriorment*.

Enjorn: *molt enjorn* és coneguda entre alguns parlants ancians, si bé predominen les fórmules alternatives com *de bon matí*, *a muntó matí*, *molt matí* i *de matinet*.

I avant: locució adverbial característica del parlar castellonenc. A banda d'usar-se com a falqueta al final de les oracions (*llogarem un altre home, i avant*), també s'ou ben sovint com a sinònim de *només* o *a soles*: *fica-me'n una i avant = fica-me'n una a soles / només una*.

Sendemà / l'endemà: és molt més freqüentment *la sendemà*, amb gènere femení.

2.1.3. Lèxic

Farem ací una llista amb algunes paraules típicament associades al valencià de la Plana a pesar que la majoria són conegudes en els parlars veïns del nord i del sud.

Abellir: *apetir*

Aiguatge/aiuatge: *rosada*

Avear: *acostumar*

Calbot / calpissot: *carxot*

Brancalet: *bancalet, portal*

Bugada: *ruscada*, també es referix a una faena molt pesada

Dropo: *pereós, malfaener*

Espentejar: *espentar*

Esquitar: *esguitar*

Malesa: *iseta, cosa mal feta*

Passera: *pàssia, epidèmia*

Petxinot (esp. Borriana): *musclo, clòtxina*

Pereta (de la llum): *bombeta*

Rua: *entrepà* (a Almenara hi ha *cantell*, com a Morvedre).

Topetar: *trobar, encontrar*

Xalar: *passar-ho bé, gaudir*

3. EL VALENCIÀ GENERAL: DEFINICIÓ I CARACTERÍSTIQUES

Usem el terme *valencià general* per a referir-nos al conjunt de trets lingüístics que predominen en l'àmbit territorial valencià; el valencià de la Plana és, amb uns pocs matisos, coincident amb el valencià general.

Del valencià general podem destacar estes característiques:

- És el model lingüístic més uniforme i amb major extensió territorial del conjunt de l'àmbit lingüístic. Les descripcions lingüístiques del valencià han negligit l'existència del valencià general i sovint mostren una visió híperfragmentada de la realitat lingüística.
- Comparat amb el català nord-oriental, el valencià general és un model lingüístic més fidel i acostat a la llengua històrica comuna.
- Al contrari del català nord-oriental estàndard, el valencià general no dividix el territori valencià ni deixa fora les característiques lingüístiques principals de cap parlar valencià.

- Per estes característiques, la identificació dels valencians amb la seua llengua literària és potencialment molt alta.

El valor del valencià general

Tot i que tants autors han parlat de tres tipus de valencià: “septentrional”, “central (o apitxat)” i “meridional”, eixa visió de la realitat dialectal valenciana resulta molt esbiaixada. Des d’una anàlisi seriosa, el valencià té un gran dialecte que en este treball havem descrit des de la perspectiva de la comarca de la Plana; ens referim al *valencià general*. Com déiem adés, dins de l’àmbit lingüístic, no hi ha cap altre parlar amb una uniformitat, una extensió territorial i una trascendència històrica comparable.

El valencià de la Plana demostra que el valencià general és una realitat supradialectal molt homogènia. Amb poques excepcions, tots els trets lingüístics de la comarca es retroben en algun altre punt del valencià:

- L’emudiment de *-r* davant de pronoms enclítics (*fer-te > fe-te*) s’ou des de la Marina fins al riu Segura.
- L’emudiment de les plosives en *vint* i *camp* existix en tots els parlars del valencià meridional interior.
- La variació (i vacil·lació) entre *vullgam* i *vullguem* existix més al sud: hi ha *vullguem* a la Marina, a la Foia de Castalla, l’Alacantí i el Vinalopó Mitjà.
- El manteniment de les formes plenes *me, te, se, ne* és típic també del centre valencià i es retroba al sud de la línia que unix Biar i Busot.
- La pronúncia de *-ts* com a *-tx* o *-ig* (gots = goig) se sent ara per bona part del valencià i l’articulació indiferenciada, o acústicament semblant, de /s/ i /ʃ/ no és estranya entre els parlars que articulen la iod ortogràfica en el grup <ix>.

El fet que el valencià es mostre tan uniforme al llarg de la nostra geografia posa de relleu aspectes importants i valuosos que cal tindre presents: l'existència en la societat valenciana d'una actitud lingüística que no és diferent d'altres societats il·lustrades; eixes que no han patit cap fenomen de minorització comparable al nostre.

Els valencians amb consciència lingüística haurien de considerar com a lliçó de futur la manera en què el nostre poble ha mantingut un llenguatge unitari i genuí en circumstàncies adverses. Alhora, eixe poble que ha mantingut un model de llengua unitari i genuí viu ara un augment inexplicable de les inseguretats que han sorgit d'uns fets altrament desitjables: haver aconseguit recuperar els espais socials, culturals i polítics on abans només era present el castellà.

El valencià septentrional, el tortosí i el valencià general

El valencià septentrional i el tortosí de la vall de l'Ebre són parlars naturalment i històricament vinculats al valencià general. La llengua culta d'eixes comarques hauria de ser un nexa d'unió de les modalitats lingüístiques literàries catalanes i valencianes. Eixe nexa geogràfic no hauria de ser interferit per la frontera política ni per una visió patrimonialista de la llengua culta.

Per bé que una sèrie de trets de fonètica i morfologia separen el valencià general del valencià septentrional i del tortosí de les terres de l'Ebre, eixes diferències són poc significatives.

Des del punt de vista lingüístic, resulta una obvietat que el tortosí, com els parlars del sud de la Franja aragonesa, han de classificar-se dins una major proximitat al valencià general que no al nord-occidental.¹⁹ L'ús d'un o diversos noms

---

¹⁹ Per a nosaltres, la inclusió del tortosí dins el nord-occidental és un poc forçada des d'un punt de vista purament lingüístic, molt especialment si valorem que el lèxic és el nivell de la llengua que més pesa en les classificacions dialectològiques. Si el tortosí no forma part del valencià, hauriem de considerar-lo

per a anomenar els parlars de les terres de l'Ebre i dels Ports-Maestrat no és una qüestió rellevant: té igual anomenar-los *tortosí* o *valencià septentrional*. El que és significatiu és que el parlar d'eixes comarques, amb les seues particularitats, guarda un lligam estret amb la llengua culta valenciana i que les fronteres polítiques no haurien d'alterar eixa realitat.

Per açò que diem, seria un fet molt desitjable que el tipus de llengua que es vehicula a la Franja i les terres de l'Ebre no se separara artificialment del seu model lingüístic tradicional que unix estes persones amb la llengua culta dels valencians, basada en el valencià general. Vejam per què el valencià del nord i el tortosí són essencialment com el valencià culte:

- Pel que fa a la fonètica, tota l'àrea lingüística valenciana i tortosina manté la funcionalitat plena del vocalisme àton i unes è i ò característicament més obertes que les realitzacions típiques de Catalunya. L'emudiment de la *-r* final dels infinitius i substantius no pot ser considerat un tret diferencial de pes, puix que eixa pronúncia és tradicional en no pocs indrets del valencià (al Vinalopó Mitjà, punts de l'Alacantí i la Marina).
- El lèxic patrimonial, l'aspecte que més peculiaritza les modalitats lingüístiques, agermana de manera molt significativa tota l'àrea lingüística valenciana i tortosina. Les paraules de Maria Àngels Massip no deixen cap dubte sobre la naturalesa lèxica del tortosí: "L'anàlisi comparativa del vocabulari bàsic tortosí, valencià i nord-occidental respecte d'un inventari de mots bàsics (1.500) del català central, demostra la coincidència major amb el lèxic valencià que no pas amb el nord-occidental [...]". Entre els centenars d'exemples possibles podem mencionar *abadejo*, *bacó*, *banca*,

---

un dialecte a banda, com afirma el filòleg castellonenc Lluís Gimeno Betí, si bé creem que eixe *dialecte a banda* no s'hauria de deslligar del conjunt dialectal valencià, especialment si pensem que cal incloure-hi els parlars del Maestrat i els Ports.

bajoca, besar, debades, dolent (malalt), *faena, galtada, panís, poal, roig* (vermell), etc.²⁰

La morfologia i sintaxi també és molt més convergent que divergent:

- En els dos blocs dialectals es diu *esta, hòmens*, hi ha contrast de *per* i *per a*, *com* i *com a* i trobem l'ordenació dels pronoms estil *li'l, l'ls*. Els articles *lol los* del tortosí són ben valencians (de tot el domini) des del punt de vista històric i encara ara s'ouen en indrets del Maestrat i generacionalment o contextualment en altres punts del valencià.
- La *-o* de la primera persona (*treballo* i *descanso*) del present d'indicatiu no pot constituir raonablement cap diferència de pes entre el valencià general i el tortosí/valencià del nord. És el conjunt de la morfologia verbal el que acosta o separa les modalitats lingüístiques i en este aspecte el conjunt dels parlars septentrionals és globalment més afí al valencià general:
  - Malgrat que només els pobles de frontera valencians tinguen *cantés* enfront de *cantara*, el valencià literari històric tenia *cantàs* (com encara hui a Alcalà de Xivert) i eixes formes en *-s*, com les valencianes generals en *-r*, han de considerar-se pròpies i alternatives de tota l'àrea lingüística de Tortosa a Guardamar.
  - La resta de la conjugació verbal del valencià general i del tortosí/valencià septentrional és també molt semblant: *servix, servixquen/servisquen traure, creguen* enfront de *serveix, serveixin, treure* i *creguin* del nord-oriental. En este punt cal tindre en compte que el nord-occidental ha assimilat majoritàriament elements essencials de la conjugació oriental com la *-i* dels subjuntius: *que vinguin ja*, cosa que el tortosí no ha fet a nivell popular.

²⁰ Vejam Massip i Bonet, Maria Àngels (1991): *El lèxic tortosí: història i present*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona. Edició en línia: <http://hdl.handle.net/2445/41618>

Alguns autors han posat a la mateixa altura un fenomen *valencianitzador* i un altre *orientalitzador* com a responsables d'una suposada *desnaturalització* del tortosí/valencià septentrional. Així, el valencià dels Ports-Maestrat estaria *valencianitzant-se* i el tortosí de les terres de l'Ebre, *orientalitzant-se*. En el fons d'esta argumentació no es té en compte una consideració important: és molt difícil que els parlars del nord del País Valencià perden la seua personalitat per un acostament al valencià general, puix que els aspectes diferencials d'un i l'altre bloc dialectal són molt menys marcats que entre el tortosí i el model nord-oriental vehiculat des de l'àrea barcelonina. Pradilla²¹ esmenta com a fets *valencianitzadors* la pronúncia africada i no fricativa en *fetge* o *bajoca* o la presència de *-r* final en els infinitiu, però allò cert és que cap estudi ha demostrat que eixos trets de pronúncia tinguen incidència real en la parla quotidiana del nord del valencià, un fet que després de molts anys d'observacions puc afirmar amb tota seguretat.²²

4. CONCLUSIONS

Este estudi ha volgut aproximar-se a les característiques lingüístiques del valencià de la Plana i per això s'han tingut en compte les característiques diferencials del parlar comarcal en comparació als altres parlars valencians alhora que s'ha descrit la variabilitat generacional en l'ús local del valencià.

²¹ Pradilla, M. À. (1995): "Varietat estàndard i varietat geogràfica: actituds lingüístiques i ensenyament en les dues bandes de la frontera político-administrativa entre el País Valencià i el Principat de Catalunya", dins *Jornades sobre llengua i ensenyament*, I. Servei de publicacions de la UAB. Barcelona, pp. 175-184. Vejam també Navarro, Pere i Pradilla, Miquel Àngel (1999): "Qüestions geolingüístiques i sociolingüístiques a l'entorn del tortosí". Actes del XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica. Ulldecona: Societat d'Onomàstica. pp. 61-76.

²² En totes les entrevistes dialectes, formals i informals, que he pogut fer al llarg d'anys de recerca dialectològica no he sentit cap acostament fònic dels valencians dels Ports-Maestrat cap al valencià de més al sud. Si bé no siga del tot estrany que algun parlant del Nord mostre trets més o menys marcats del valencià general (per haver viscut a la Plana o més al sud), qualsevol estudi demostraria una situació contrària: qualsevol castellanenc ha sentit moltes persones naturals de la capital que diuen *penso*, *cantà(r)* i *ba[jɔ]oca*, però ¿quants benicarlandos diuen espontàniament *jo pense*, *cantaR* i *ba[dɔ]oca*?

Este treball fa vore que el valencià de la Plana és essencialment com el valencià general i que, per damunt de les diferències locals, el valencià destaca pel seu caràcter uniforme. Per a justificar eixa unitat de fons dels parlars valencians, hem descrit també les característiques essencials del valencià del nord i del tortosí, habitualment agrupats amb el català nord-occidental. En eixa anàlisi, hem mostrat que, en els seus trets essencials, els parlars valencians del nord i del sud de Catalunya no són diferents del valencià general.

Per una altra banda, hem posat en valor la uniformitat del valencià i l'existència d'un patró lingüístic denominat *valencià general*. Habitualment, en les societats amb llengües minoritzades, solen predominar els fenòmens de fragmentació dialectal lligats a l'escassa consciència d'un patró lingüístic estàndard. En el cas del valencià, no obstant, s'observa el contrari: a pesar dels factors històrics adversos, la homogeneïtat lingüística és reflex d'un esperit de resistència, d'una consciència lingüística que s'ha mantingut formidablement al llarg dels temps.

BIBLIOGRAFIA

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2014): *Diccionari normatiu valencià*. Edició en línia: <http://www.avl.gva.es/dnv>
- AGOST CANÓS, Rosa (1994): "Estudi del lèxic dels espardenyers de la Vilavella". *Actes del III Congrés d'Història i Filologia de la Plana*. Ajuntament de Nules. Nules.
- ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de Borja (1926-1962): *Diccionari català-valencià-balear*. Moll. Palma [10 volums].
- ALEGRE, Montserrat (1991): *Dialectologia catalana*. Teide. Barcelona.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1994): *Gramàtica històrica catalana*, 3a edició. Tres i Quatre. València.
- (1999): *Les Regles d'esquivar vocables i la qüestió de la llengua*. IEC. Barcelona.

- BELTRAN ZARAGOZÀ, Andreu. (1995): *La llengua al nord del País Valencià als segles XVII, XVIII i XIX. Edició i Estudi lingüístic de documentació administrativa*, tesi de doctorat. Universitat de València. València.
- (1998): *El valencià al segle XVIII*. Societat Castellonenca de Cultura. Castelló.
- BELTRAN I CALVO, Vicent. (1994): *El parlar de Callosa d'en Sarrià i de les Valls de Tàrbena i de Guadalest*. Denes. València.
- (1997): *El parlar de Benissa*. Institut de Cultura Juan Gil-Albert / Ajuntament de Benissa. Alacant.
- (2005): *El parlar de la Marina Alta*. Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant. Alacant.
- CASANOVA, Emili (1997): “Estigmatització i canvi lingüístic: la neutralització de la /a/ àtona final a la Vall d'Albaida”. *Congrés de la Vall d'Albaida*, pp. 159-177.
- (1998): “La dialectalització de la Plana i del País Valencià a través de les ordenances municipals, al segle XV i XVI”. *Actes del V Congrés d'Història i Filologia de la Plana*. Ajuntament de Nules. Nules.
- COLOMINA I CASTANYER, Jordi (1985): *L'alacantí. Un estudi sobre la variació lingüística*. Institut d'Estudis Juan Gil-Albert. Diputació d'Alacant. Alacant.
- (1991): *El valencià de la Marina Baixa*. Generalitat Valenciana. València.
- (1993). “La contribució dels dialectes a la fixació d'un model estàndard”. *I Jornades de Sociolingüística. La Llengua Estàndard*. Ajuntament d'Alcoi. Alcoi, pàg. 11-38.
- (1999): *Dialectologia catalana: Introducció i guia bibliogràfica*. Universitat d'Alacant. Alacant.
- COLÓN DOMÈNECH, Germà. (1997): *Estudis de filologia catalana i romànica*. IIFV / Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- ESCARTÍ I SORIANO, Vicent Josep (1994): “Sobre morfologia i fonètica del segle XVII i l'actual”. *Miscel·lània 94, Estudis sobre morfologia valenciana*. Marfil. Alcoi.
- GIMENO BETÍ, Lluís, (1986): “El tortosí septentrional”, Setè col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- (1992): “Sobre el parlar de Castelló de la Plana”. *Miscel·lània Sanchis Guarner*, volum II. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- (1994): *Estudi lingüístic dels parlars de les comarques del nord de Castelló*. Societat Castellonenca de Cultura. Castelló.

- (1997): *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona.
- GINER I MARCO, Josep (1998): *Obra filològica (1931-1991)*. Denes. València.
- GONZÀLEZ I FELIP, Maria Soledat (1988): “Una visió sincrònica del parlar de la Plana Baixa”. *Actes del I Congrés d'Història i Filologia de la Plana*. Ajuntament de Nules. Nules.
- GULSOY, Joseph (1993): *Estudis de gramàtica històrica*. IIFV / Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- HERRERO, Ricard i JIMÉNEZ, Jesús (2011): “Coarticulació i harmonia vocàlica en el valencià septentrional” dins *Noves aproximacions a la fonologia i la morfologia del català*. (99, 243-274). Universitat d'Alacant.
- LACREU I CUESTA, Josep. (1990): *Manual d'ús de l'estàndard oral*. Universitat de València. València.
- (2002): “Els models de llengua del valencià”. *Estudis del valencià d'ara*. Denes. València, pàg. 241-245.
- LÓPEZ, Voro (2004): *El parlar de l'Horta de València dins del dialecte apitxat*. RACV. València.
- MARTINES, Josep (2000): *El valencià del segle XIX*. IFL, Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona/Alacant.
- MARTINIS I MAFÉ, Joan Carles (2010): *València, terra d'oc*. Òc-València. València.
- MASSIP I BONET, Maria Àngels (1991): *El lèxic tortosí: història i present*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona. Edició en línia: <http://hdl.handle.net/2445/41618>
- MENEU I GAYA, Antoni (1990): “Alguns canvis generacionals en el parlar de Betxi”. *Actes del III Congrés d'Història i Filologia de la Plana*. Ajuntament de Nules. Nules.
- MONTOYA I ABAT, Brauli (1989): *La interferència lingüística al sud del valencià*. Conselleria de Cultura, Educació i Ciència. València.
- (2000): *Els alacantins catalanoparlants: una generació interrompuda*. IEC. Barcelona.
- MORANT, R. i ESCRIVÀ, V. (1987): *L'apitxat de Gandia: Un problema sociolingüístic*. CEIC Alfons el Vell. Oliva.
- NAVARRO, Pere i PRADILLA, Miquel Àngel (1999): “Qüestions geolingüístiques i sociolingüístiques a l'entorn del tortosí”. *Actes del XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*. Ulldecona: Societat d'Onomàstica. pp. 61-76.

- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català*. Universitat de València. València.
- PRADILLA, M.À. (1995): “Varietat estàndard i varietat geogràfica: actituds lingüístiques i ensenyament en les dues bandes de la frontera político-administrativa entre el País Valencià i el Principat de Catalunya”, dins *Jornades sobre llengua i ensenyament*, I. Servei de publicacions de la UAB. Barcelona, pp. 175-184.
- RECASENS I VIVES, Daniel (1991): *Fonètica descriptiva del català*. Institut d’Estudis Catalans. Barcelona.
- REIG, Eugeni S. (2005): *Valencià en perill d’extinció*. Edició de l’autor. València.
- SABORIT VILAR, Josep (1998): *El valencià de les Alqueries*. Diputació de Castelló. Castelló.
- (2009): *Millorem la pronúncia*. AVL. València.
- (2011): “Alguns canvis intergeneracionals en el parlar de la Plana Baixa”. *Aula de lletres valencianes. Revista valenciana de filologia* (número 1). Institut Alfons el Magnànim. València.
- (2014): “Xurros, els valencians del riu blanc”. *Camins, terres i paraules*, II Jornada sobre els altres parlars valencians d’Énguera. Denes. Paiporta, pp. 359-365.
- (2016): “L’empremta occitana en els llinatges de la Plana de Borriana”, dins *Paraula d’Òc*, època II, núm. 14, pàg. 7-54.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950): *Gramàtica valenciana*. Torre. València.
- (1992): *Aproximació a la història de la llengua catalana*. Salvat. Barcelona.
- SARAGOSSÀ I ALBA, Abelard (1997): *Criteris de la normativa*. Saó. València.
- (2000): *El valencià del Futur*. Alambor. Benicarló.
- (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular*. CEIC Alfons el Vell. Gandia.
- SEGURA LLOPES, Carles (2003): *Una cruïlla lingüística: caracterització del parlar del Baix Vinalopó*. Torre. València.
- (2003): “Variació fonètica i estandardització al País Valencià”. *Noves SL*, tardor
- (2003): http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm03tardor/segura1_5.htm
- SOLER I RIBER, Joan (1970): *L’estructura econòmica del País Valencià*. 3i4. València.
- VENY I CLAR, Joan (1982): *Els parlars catalans*. Moll. Palma de Mallorca.
- (2001): *Llengua històrica i llengua estàndard*. Universitat de València. València.
- ZARAGOZÀ I PÉREZ, Marina (2000): “Estudi fonètic del parlar de Silla”. *Algudor, Revista del centre d’estudis locals de Silla*. Centre d’Estudis Locals. Silla.

APÈNDIX: MAPES LINGÜÍSTICS

